

Mariola Mirowska
Małgorzata Palacz

Relacja pieniędzy - prestiż zawodu w świadomości nauczycieli

W prezentowanym opracowaniu zwracamy uwagę na jeden z wybranych przez nas wyznaczników prestiżu zawodu nauczycielskiego - pieniądze.

Prestiż zawodu rozumiemy (wg Sztumski, 1992) jako uznanie tego zawodu w społeczeństwie i traktujemy go jako element niematerialnej sfery jakości życia.

Z pieniędzmi stykamy się na co dzień, o nich mówi się najczęściej. Dużo na ich temat piszą ekonomiści, monetarzyści, ludzie prowadzący działalność gospodarczą, handlową. Natomiast niezwykle skromna jest literatura psychologiczna, pedagogiczna dotycząca analizy zjawiska wykorzystywania pieniędzy w kształtowaniu jakości życia nauczycieli. Pieniądz, zysk, dochód, to jakby wyznaczniki nie tylko współczesnego rozwoju ekonomicznego, cywilizacyjnego ale również społecznego i osobowościowego.

W istniejącej już literaturze przedmiotu odnajdujemy analizy dotyczące związku pomiędzy wykonywanym zawodem a innymi atrybutami położenia społecznego.

Do najsilniejszych należą związki z wykształceniem i dochodem (Słomczyński, Wesołowski, 1981; Sawiński, 1986), a także z szeregiem cech osobowościowych i psychologicznych, jak na przykład: inteligencja (Reszke, 1984) czy satysfakcja z osiągnięć zawodowych (Sarapata, 1977). Odnotowano także silne związki między wykonywanym zawodem a podziałami społecznymi określonymi przez asocjacje towarzyskie (Maciaszek, 1990), uczestnictwo w kulturze (Wojciechowska, 1977) czy odrębność stylów życia (Wnuk-Lipiński, 1987).

Koncentrując uwagę na pieniądzu jako na wyznaczniku materialnego standardu życia nauczycieli rozważania nasze odnosimy do zmieniającej się funkcji pieniądza we współczesnych warunkach społeczno-ekonomicznych kraju.

W okresie minionego 30-lecia zaszły pewne przeobrażenia w stosunku do pieniądza zaznaczające się zarówno w teorii jak i praktyce. Przeobrażenia funkcji pieniądza znajdują swoje odbicie zarówno w postawach, zachowaniach, jak też w stosunkach międzyludzkich.

Wydaje się, iż obecnie nastają czasy, kiedy duże pieniądze nie stanowią już tylko dostępu do dóbr luksusowych, bez których można się obejść, ale wręcz zaczynają stanowić o dostępie do leczenia, ukończenia określonej szkoły, mieszkania, turystyki itd. Zauważalne są obecnie daleko idące procesy upowszechniania się stylu życia zorientowanego na osiągnięcie wysokiego materialnego standardu. Zdobywanie środków pieniężnych przysłania inne cele życiowe, te które powinny być podporządkowane trosce o jakość życia. Wykształcił się dość jednoznaczny i jednostronny model życiowej kariery i urzędzenia się, który określany jest w kategoriach sukcesu materialnego.

Jak słusznie zauważył Simmel (1904), pieniądz stając się dla wielu ludzi najbardziej wysublimowanym środkiem do życia, przeistacza się coraz bardziej w cel życia.

Dokonały się głębokie deformacje w sferze etosu pracy, w przekonaniach dotyczących dróg wiodących do osiągnięcia życiowego powodzenia, gdzie dominuje brak wiary w celowość i opłacalność uczciwej pracy.

Stąd ważnym wydaje się zagadnienie rozpoznania znaczenia pieniądza dla prestiżu zawodu nauczycieli stanowiącego element ich jakości życia.

Większość nauczycieli, pytanych o to, co uważają za najważniejszy czynnik kształtujący etykę zawodową nauczyciela, odpowiada: dobre warunki bytowe, (Kowalewska, Porembski, 1971).

Czy w takiej rzeczywistości, gdzie zachwianiu uległ dotychczasowy ład społeczno-moralny i zaczyna panować poczucie zagubienia i anomii można mówić o stałej pozycji nauczycieli i o ich prestiżu w społeczeństwie?

Spadek statusu materialnego może wpływać na spadek autorytetu szkoły i obniżenie prestiżu nauczyciela w środowisku, co odnotowano już w badaniach (por. Dudzikowa, 1990).

Reasumując można powiedzieć, że szkoła i zawód nauczyciela uległy w ostatnich latach znacznym deformacjom, co skłoniło autorki tego opracowania do przeprowadzenia badania, w którym problem badawczy przyjmuje postać pytania: czy dzisiaj pieniądz może być wyznacznikiem prestiżu zawodu stanowiącego element jakości życia nauczycieli?

Za narzędzie badawcze posłużył nam kwestionariusz ankietowy zwaloryzowany przez sędziów kompetentnych. Kwestionariusz zbudowany był w oparciu o ankietę Maciaszka (1990) i zawierał pytania różnego typu: otwarte, półotwarte, zamknięte z uwzględnieniem alternatywnych dysjunktywnych i koniunktywnych z przewagą tych ostatnich. Kwestionariusz podany był przez nas osobom

badanym w sposób bezpośredni. Respondenci na pytania odpowiadali anonimowo zgodnie z instrukcją dotyczącą każdego pytania.

Populacja badawcza liczyła dwustu nauczycieli studiujących zaocznie w WSP Częstochowa I-wszego roku NP po SN-ie, czynnych zawodowo.

Doboru próby dokonano w sposób warstwowy.

W celu stwierdzenia różnic poglądów dotyczących badanego zjawiska wśród różnych grup wiekowych próbowaliśmy podzielić badaną populację na trzy grupy ze względu na staż pracy. Uwzględniając najwyższy staż wśród badanych wynoszący 24 lata pracy, wyznaczyliśmy rozpiętość przedziałów co 8 lat.

Największą liczebność stanowili nauczyciele z niskim stażem pracy - 71%, średnim - 24%, wysokim - 5% badanej populacji.

Ponieważ grupy były bardzo zróżnicowane liczbowo niemożliwe było porównywanie wyników uwzględniając przedziały stażowe. Niemożliwe było także wyodrębnienie przedziałów wiekowych oraz przedziałów ze względu na płeć, gdyż wystąpiła zbyt duża rozbieżność ilościowa między poszczególnymi przedziałami. Tak więc uzyskane dane odnosimy do całości populacji dwustu nauczycieli.

Zdecydowana większość badanej populacji - (77,5%) uznaje prestiż zawodu za istotny element jakości życia. Także pieniądź dla 85% badanych stanowi ważny wyznacznik dla jakości życia. Jednocześnie na pytanie, czy prestiż zawodu w sposób istotny zależy od zarobionych pieniędzy? - respondenci w 62,5% odpowiedzieli przecząco.

Wśród szeregu możliwości za istotny czynnik wpływający na prestiż wykonywanego zawodu badani wybrali wykształcenie - 85%, pieniądź - 21,5%, posiadanie władzy - 6,5%, inne - 6%.

Istnieje prawdopodobieństwo, że dla przebadanej populacji czynnik wykształcenie jest obecnie najważniejszy, gdyż były to osoby nie posiadające wyższego wykształcenia. Poza tym mniejsza wybieralność pieniądza, jako czynnika wpływającego na prestiż zawodu może wynikać z istniejącego nadal systemu wartości, w którym wartości materialne są pomniejszane, wstydlive jest o nich mówić, a tym bardziej nazywać wyznacznikami decydującymi w życiu.

Jednakże można było oczekiwać, że skoro w badaniu uczestniczą w większości nauczyciele z niskim stażem pracy, a więc ludzie młodzi, u których najszybciej dokonują się zmiany, także w sferze wartości, to i znaczenie pieniądza dla prestiżu ich zawodu może być istotne. Rozumowanie nasze okazało się nieprawdziwe. Osoby badane nie deprecjonują znaczenia pieniądza dla jakości życia, jednak nie preferują tej wartości jako koniecznej do osiągnięcia poważania ich zawodu w społeczeństwie.

Oprócz wykształcenia i pieniędzy badani w 6,5% za czynnik wpływający na prestiż zawodu wybrali posiadanie władzy. Jest to wprawdzie % wybieralności

mało istotny dla całości badanej populacji, ale warto zwrócić uwagę, że istnieje w świadomości ludzi myślenie, że posiadanie władzy może sprzyjać poważaniu społecznemu. Mało istotne w tym momencie, czy jest to poważanie płynące z lęku przed osobą sprawującą władzę, czy też z szacunku i zaufania do niej.

Wśród innych czynników wpływających na prestiż wykonywanego zawodu, a stanowiących jedynie 6% badani wymieniali cechy osobowościowe pojedynczych nauczycieli.

Interesujące może się wydawać, że badani w 87,5% w sytuacji ponownego wyboru zawodu, ponownie wybraliby zawód nauczyciela.

Interpretując uzyskane wyniki można by sądzić, że istnieje sytuacja absurdalna. Skoro nauczyciele cenią sobie dla jakości życia posiadanie prestiżu zawodu i pieniędzy, a zarówno jednego jak i drugiego nie mają to dlaczego dokonaliby ponownie wyboru tego zawodu?

Być może świadomość niskiego prestiżu ich zawodu w społeczeństwie rekompensować im mogą: osobista satysfakcja, zadowolenie z osiągnięć dydaktycznych i wychowawczych, możliwość kontaktu z dziećmi, zaufanie jakim darzą nauczycieli wychowankowie.

Z przeprowadzonych przez nas badań, będących pewną próbą penetracji w obszarze zagadnień dotąd mało w literaturze przedmiotu znanych wyłoniły się pewne przesłanki, które stanowić mogą kolejny etap rozważań i dociekań badawczych:

- 1) Pieniądz dla przebadanej populacji nie wpływa na kształtowanie się prestiżu zawodu nauczyciela.
- 2) Prestiż zawodu badani uznają za element jakości życia.

W następnych badaniach uwzględniających pieniądz jako wyznacznik prestiżu zawodu stanowiącego element jakości życia nauczycieli należałoby rozszerzyć populację badawczą o nauczycieli posiadających już pełne wykształcenie oraz ujednolicić ilościowo na przykład przedziały stażowe. Poza tym dla pełniejszego rozeznania w problemie ważne wydaje się uwzględnienie opinii osób z zewnątrz środowiska nauczycielskiego na przykład rodziców, dzieci na temat prestiżu zawodu nauczyciela. Nasuwa się także konieczność zmodyfikowania narzędzia badawczego, a wszystko to w celu ustalenia ściślejszych kierunków poszukiwań.

Bibliografia

- E.B. Badura, Emocjonalne uwarunkowania autorytetu nauczyciela, Warszawa 1981.
M. Dudzikowa (Red.), Wychowawcza działalność szkoły i kierunki jej optymalizacji, [w:] Kształcenie, wychowanie i opieka w obliczu przemian, Poznań 1990.
Z. Grabowski, Wprowadzenie do nauki o pieniądzu, Warszawa 1979.
H. Koć, T. Olenderek, Problemy zawodu nauczycielskiego, [w:] „Nauczyciel i wychowanie”, 1983, nr 5-6, s. 85-101.

- J. Kowalewicz-Zębik, System wartości a struktura społeczna, Warszawa 1974.
- H. Kowalewska, L. Poremski, Nauczyciele o etyce swojego zawodu, Warszawa 1971.
- M. Maciaszek, Finał pracy zawodowej nauczyciela, z doświadczeń nauczycieli, Warszawa 1990.
- I. Reszke, Prestiż społeczny a płeć, PAN 1984.
- A. Sarapata, O zadowoleniu i niezadowoleniu z pracy, Warszawa 1977.
- Z. Sawiński, Pomiar i skalowanie wykształcenia w badaniach socjologicznych, Warszawa 1986.
- J. Simmel, Filozofia pieniądza, Warszawa 1904.
- K. Słomczyński, Zróżnicowanie społeczno-zawodowe i jego korelaty, Wrocław 1972.
- K. Słomczyński, W. Wesołowski, Zróżnicowanie społeczne w perspektywie porównawczej, PAN 1981.
- L. Sołoma, Moralność zawodowa nauczycieli, Olsztyn 1989.
- J. Sztumski, Społeczeństwo i wartości, Katowice 1992.
- A. Wojciechowska, Położenie materialne i uczestnictwo w kulturze a struktura społeczna, Wrocław 1977.
- E. Wnuk-Lipiński (Red.), Nierówności i upośledzenia społeczne w świadomości społecznej, PAN Warszawa 1987.
- Z. Zaborowski, Psychospołeczne problemy pracy nauczyciela, Warszawa 1986.
- B. Żechowska, Efektywność pracy nauczyciela, wyznaczniki, tendencje, problemy, Katowice 1982.

Mariola Mirowska
Małgorzata Palacz

Relation: Money - Professional prestige in Consciousness of Teachers

Summary

One of the elements of the system of social inequality imprinted in human consciousness is the pattern of evaluating one's position described as prestige.

The relation between performed professional role and other attributes of social position are in the centre of interest of social structure investigators. Majority of analyses that have been carried out so far displayed that a professional position is strongly correlated with level of qualifications, complexity of work, amount of received payment, intelligence and satisfaction drawn from professional achievements. Strong links between performed profession and social position reflected by social relations, participating in culture and individual life-style have been noticed.

The paper presents analysis of the problem of prestige of teachers as seen from their own point of view. Attention was focussed on determinants linked with financial standard of life-styles of teachers.

The major problem investigated is expressed by the question: How do teachers see the meaning of money in the process of creating prestige of their profession?

Reasoning is related to the changing function of money in current socio-economic conditions in our country.